

حقوق مبارزه با تروریسم هسته‌ای

در اسناد بین‌المللی

دکتر شهلا معظی

عضو هیات علمی اسکناس حقوق علوم سیاسی دانشگاه تهران

پیمان نما سیار

مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری حقوق کیفری دانشگاه تهران

مطبع
۱۴۰۱

سرشناسه	معمظمی، شهلا، ۱۳۲۶-
عنوان و نام پدیدآور	حقوق مبارزه با تروریسم هسته‌ای در اسناد بین‌المللی / شهلا معمظمی، پیمان نمایان
مشخصات نشر	تهران: دادگستر، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۷۸۴ ص.
شابک	۸ - ۰۳۵ - ۲۸۲ - ۶۰۰ - ۹۷۸ : ۳۵۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی	فیب
یادداشت	کتابنامه به صورت زیرنویس
موضوع	تروریسم هسته‌ای
موضوع	تروریسم هسته‌ای - پیشگیری - همکاری‌های بین‌المللی
شناسه افزوده	نمایان، پیمان، ۱۳۶۱-
شناسه افزوده	دانشگاه تهران. موسسه تحقیقات علوم جزایی و جرم‌شناسی
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۳ ج ۷ / م ۶۲۳۱ HV
رده‌بندی دیویی	۳۶۳/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۳۷۰۰۷

حقوق مبارزه با تروریسم هسته‌ای در اسناد بین‌المللی

دکتر شهلا معمظمی

عضو هیأت علمی، دانشیار حقوق علوم سیاسی دانشگاه تهران

نمایان

مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری حقوق کیفری دانشگاه خوارزمی

ناشر: انتشارات دادگستر

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۳

شماره: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۷۰۰۰ تومان

شابک: ۸ - ۰۳۵ - ۲۸۲ - ۶۰۰ - ۹۷۸

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر دادگستر محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله: فتوکپی، عکس‌برداری، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی‌عصر (عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، بن بست سوم، پلاک ۶

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ - ۸۸۹۰۵۴۶۰ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۹
مقدمه.....	۲۱

بخش اول

راهد مبارزه با تروریسم: فرایند و مؤلفه‌های جرم‌انگاری

عمل اول - تعریف تروریسم: مقوله‌ای پایان‌ناپذیر

گفتار اول) علل وجود.....	۳۱
گفتار دوم) مفهوم‌شناسی.....	۳۳
مبحث اول) سابقه طرح مسئله.....	۳۳
مبحث دوم) چگونگی پیدایش.....	۳۵
بند اول: دیدگاه‌ها و نظریه‌ها.....	۳۸
بند دوم: مفاهیم.....	۴۱
بند سوم: ریشه‌ها.....	۴۴
مبحث سوم) مزایای تعریف.....	۵۰
مبحث چهارم) تعاریف.....	۵۳
گفتار سوم) اقدامات سازمان ملل متحد.....	۶۱
مبحث اول) کمیسیون حقوق بین الملل.....	۶۷
بند اول: پیش‌نویس قانون جرایم علیه صلح و امنیت بشری.....	۶۷
بند دوم: دیوان کیفری بین‌المللی.....	۷۱
الف - اساسنامه رم.....	۷۱
ب - تروریسم و اساسنامه رم.....	۷۴
۱. کنفرانس رم.....	۷۴
۲. راهبردهای پیش‌رو در کنفرانس بازنگری.....	۷۵
مبحث دوم) مجمع عمومی.....	۷۹

۸۲	بند اول: کمیته‌های فرعی
۸۲	الف - کمیته تعریف تروریسم
۸۳	ب - کمیته بررسی علل و موجبات تروریسم
۸۴	ج - کمیته طرح تدابیر پیشگیری در مواجهه با تروریسم
۸۵	بند دوم: کمیته ویژه
۸۶	بند سوم: کمیته ششم (کمیته حقوقی)
۸۸	بند چهارم: کنوانسیون‌های بین‌المللی
۹۴	مبحث سوم (شورای امنیت)
۹۸	مبحث چهارم: دیوان بین‌المللی دادگستری
۹۹	گفتار چهارم: ارکان تعریف
۹۹	مبحث اول: یک
۱۰۱	مبحث دوم (ارتکاب رویه‌های خشونت‌آمیز)
۱۰۱	بند اول: ابزار و روش‌های متعارف در ارتکاب اقدامات خشونت‌آمیز خطرناک
۱۰۲	بند دوم: اهداف ممنوع: ضوابط و هنجارها
۱۰۳	بند سوم: تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی
۱۰۴	بند چهارم: ایجاد رعب یا وحشت افراطی
۱۰۵	بند پنجم: محدودیت‌های تعریف
۱۰۷	گفتار پنجم: چارچوب هنجاری حقوق بین‌الملل
۱۱۳	مبحث اول (حقوق بین‌الملل معاصر)
۱۱۵	مبحث دوم (تروریسم؛ گذشته، حال و آینده)

فصل دوم - اقسام و گونه‌های تروریسم

۱۲۱	گفتار اول (درآمد)
۱۲۳	گفتار دوم (تروریسم داخلی)
۱۲۳	مبحث اول (تروریسم فردی یا گروهی داخلی)
۱۲۴	مبحث دوم (تروریسم دولتی داخلی)
۱۲۶	گفتار سوم (تروریسم بین‌المللی)
۱۲۸	مبحث اول (تروریسم فردی و گروهی بین‌المللی)

مبحث دوم) تروریسم دولتی بین المللی.....	۱۲۹
ی‌ن‌د اول: عناصر و ویژگی‌ها.....	۱۳۰
ی‌ن‌د دوم: مطالعه موردی؛ قضیه لاکربی به مثابه تروریسم دولتی بین المللی.....	۱۳۰
گفتار چهارم) تروریسم نوین.....	۱۳۳
مبحث اول) مؤلفه‌های برتر.....	۱۳۶
مبحث دوم) تحولات سیاسی و تأثیر آنها بر تروریسم.....	۱۳۷

فصل سوم - قلمرو جرم‌انگاری تروریسم

گفتار اول) سازمان ملل متحد.....	۱۳۹
مبحث اول) جمع‌شموی.....	۱۴۰
ی‌ن‌د اول) بین المللی.....	۱۴۰
الف - نسل‌های ضد تروریسم.....	۱۴۳
۱. کنوانسیون جمع‌شماره جرائم و دیگر اعمال ارتكابی در داخل هواپیما (کنوانسیون توکیو).....	۱۴۵
۲. کنوانسیون راجع به سرکوب غیرقانونی هواپیما (کنوانسیون لاهه).....	۱۴۸
۳. کنوانسیون راجع به سرکوب غیرقانونی بر ضدایمنی هواپیمایی کشوری (کنوانسیون مونترال).....	۱۵۰
۴. پروتکل سرکوب اعمال غیرقانونی خشونت در فرودگاه‌های در خدمت هواپیمایی بین‌المللی کشوری (پروتکل مونترال).....	۱۵۳
۵. کنوانسیون بین‌المللی نشانه‌گذاری مواد منفجره پلاستیک.....	۱۵۴
۶. کنوانسیون سرکوب اعمال غیرقانونی بر ضد ایمنی کشتیرانی دریایی.....	۱۵۶
۷. پروتکل سرکوب اعمال غیرقانونی بر ضد ایمنی سکوها‌ی ثابت سفر در فلات قاره، الحاقی به کنوانسیون سرکوب اعمال غیرقانونی بر ضد ایمنی کشتیرانی دریایی.....	۱۵۹
۸. کنوانسیون جلوگیری و مجازات جنایت بر ضد اشخاص تحت حمایت بین‌المللی از جمله نمایندگان دیپلماتیک (کنوانسیون نیویورک).....	۱۶۱

- ۱۶۵..... ۹- کنوانسیون بین‌المللی بر ضد گروگانگیری
 - ۱۶۸..... ب - نسل جدید کنوانسیون‌های ضد تروریسم
 - ۱۶۸..... ۱- کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای
 - ۱۷۰..... ۲- کنوانسیون بین‌المللی راجع به سرکوب بمب‌گذاری‌های تروریستی
 - ۱۷۳..... ۳- کنوانسیون بین‌المللی راجع به سرکوب تأمین مالی تروریسم
 - ۱۷۷..... ۴- کنوانسیون بین‌المللی راجع به سرکوب اقدامات تروریسم هسته‌ای
 - ۵- کنوانسیون بین‌المللی راجع به سرکوب اقدامات غیرقانونی علیه هواپیمای کشوری (کنوانسیون پکن)
 - ۱۸۲..... ۶- پروتکل الحاقی به کنوانسیون پکن راجع به تصرف غیرقانونی هواپیما
 - پیش‌نویس کنوانسیون جامع مقابله با تروریسم بین‌المللی
 - ۱۹۶..... ۲۰۹..... بند دوم - قضانامه‌ها
 - ۲۲۱..... مبحث دوم) سازمان امنیت
 - ۲۳۲..... گفتار دوم) سازمان‌های منطقه‌ای فرامنطقه‌ای
 - ۲۳۴..... مبحث اول) سازمان کشورهای آمریکایی
 - ۲۳۷..... مبحث دوم) شورای اروپا
 - ۲۴۵..... مبحث سوم) انجمن آسیای جنوبی، سازمان همکاری منطقه‌ای (سارک)
 - ۲۴۷..... مبحث چهارم) اتحادیه عرب
 - ۲۴۹..... مبحث پنجم) سازمان کنفرانس اسلامی
 - ۲۵۴..... مبحث ششم) سازمان اتحادیه آفریقا
 - ۲۵۷..... مبحث هفتم) انجمن دولت‌های مستقل مشترک‌المنافع
 - ۲۵۹..... مبحث هشتم) سازمان همکاری شانگهای
 - ۲۶۱..... مبحث نهم) اتحادیه اروپا
- فصل چهارم - راهبرد جهانی سازمان ملل متحد**
- ۲۶۹..... گفتار اول) راهبردها و سیاست‌ها
 - ۲۷۲..... گفتار دوم) نحوه اجرا و پیاده‌سازی
 - ۲۷۲..... مبحث اول) ممنوعیت گروه‌ها از توسل به تروریسم یا حمایت از آن
 - ۲۷۳..... بند اول: غیرقابل پذیرش بودن تروریسم

بند دوم: بررسی شرایط منجر به بهره‌جویی توسط تروریست‌ها.....	۲۷۶
الف - عقاید افراط‌گرا و انسانیت‌زدایی بزه‌دیدگان.....	۲۷۶
ب - درگیری و نزاع خشونت‌آمیز.....	۲۷۷
ج - حاکمیت ضعیف، فقدان حقوق مدنی و سوء استفاده از حقوق بشر.....	۲۷۹
د - تبعیض مذهبی و قومی، محرومیت سیاسی و حاشیه‌سازی اجتماعی - اقتصادی.....	۲۸۰
مبحث دوم) محرومیت تروریست‌ها از دسترسی به ابزار یا روش‌های اجرای حمله.....	۲۸۰
بند اول: محرومیت از حمایت مالی.....	۲۸۰
الف - محرومیت از دستیابی به سلاح از جمله سلاح‌های کشتار جمعی.....	۲۸۲
ب - سلاح‌های متعارف و معمولی.....	۲۸۲
ج - سلاح‌های هسته‌ای، بیولوژیک، شیمیایی و رادیولوژیک.....	۲۸۳
د - تروریست‌بیولوژیک و چالش‌های پیش‌روی.....	۲۸۵
بند سوم: محرومیت تروریست‌ها از دسترسی به اطلاعات و برقراری ارتباط با کاربرد تروریستی	
ایترنت.....	۲۸۷
بند چهارم: محرومیت تروریست‌ها از مهاجرت.....	۲۸۸
بند پنجم: محرومیت تروریست‌ها از دسترسی به اهداف و تأثیرگذاری دلخواه در	
حملات.....	۲۸۹
مبحث سوم) ممنوعیت کشورها از حمایت از گروه‌های تروریستی.....	۲۹۰
مبحث چهارم) گسترش توان کشورها برای پیشگیری از تروریسم.....	۲۹۱
بند اول: حوزه‌های مقدم در مبارزه با تروریسم.....	۲۹۲
الف - ترویج حاکمیت قانون، احترام به حقوق بشر، و نظامی و آمد عدالت	
کیفری.....	۲۹۲
ب - ترویج آموزش برابری و تساوی فرهنگی و مذهبی.....	۲۹۴
ج - مبارزه با تأمین مالی تروریسم.....	۲۹۵
د - تضمین امنیت حمل و نقل.....	۲۹۵
ه - مهارکردن قدرت اینترنت.....	۲۹۶
و - اصلاح حفاظت از اهداف آسیب‌پذیر و واکنش به حمله به این اهداف.....	۲۹۷
ز - توسعه و تقویت ظرفیت کشورها برای پیشگیری از دسترسی تروریست‌ها به	
استحصال مواد هسته‌ای، بیولوژیک، شیمیایی یا رادیولوژیک.....	۲۹۷

بند دوم: تأمین ذخایر مناسب	۲۹۹
بند سوم: ارتقای انسجام در کل ساختار سازمان ملل متحد	۲۹۹
الف - تقسیم‌بندی و ارتقای اطلاعات	۳۰۱
ب- کارآمدسازی سازوکارهای گزارش‌دهی	۳۰۲
ج - نهادینه کردن گروه ضربت	۳۰۲
مبحث پنجم) دفاع از حقوق بشر در چارچوب تروریسم و ضدتروریسم	۳۰۳
مبحث ششم) برآیند: راهکارهای پیش‌رو	۳۰۵

فصل پنجم - تدابیر و راهبردهای کنشی دولت‌ها

گفتار اول) همکاری و موازین	۳۰۷
گفتار دوم) بررسی تاریخی تروریسم پس از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱	۳۱۲
مبحث اول) همکاری مشترک یا حمایت از یک سازمان تروریستی	۳۱۲
مبحث دوم) جرائم تروریستی خاص: شرایط لازم و اوضاع و احوال مشدده	۳۱۴
مبحث سوم) تصویب قانون از طریق فهرست‌گذاری	۳۱۵
مبحث چهارم) پول‌شویی و دارایی‌های مالی	۳۱۶
مبحث پنجم) افزایش اختیارات پلیس و تیریس‌های مخفی	۳۱۶
مبحث ششم) همکاری و تبادل اطلاعات	۳۱۷
مبحث هفتم) گسترش شیوه‌های نوین تحقیقاتی	۳۱۷
مبحث هشتم) بازداشت و توقیف	۳۱۷
مبحث نهم) تغییر قوانین راجع به مهاجرت و پناهندگان	۳۱۸
گفتار سوم) وضعیت حقوق کیفری دشمنان در مبارزه با تروریسم	۳۲۰
گفتار چهارم) قانون ضد تروریسم: ساختار و نتایج	۳۲۱
گفتار پنجم) نحوه مبارزه با تروریسم در سطح ملی	۳۲۳
گفتار ششم) مبارزه با تروریسم و صیانت از حقوق بشر	۳۲۴
گفتار هفتم) همکاری و مشارکت دولت‌ها	۳۲۹
مبحث اول) همکاری و مشارکت در چارچوب سازمان ملل متحد	۳۳۰
مبحث دوم) وضعیت و جایگاه طرف همکاری	۳۳۱

مبحث سوم) همکاری و مشارکت در چارچوب سازمان‌های منطقه ای.....	۳۳۲
گفتار هشتم) توسعه جرم انگاری تروریسم: اقدامات حقوقی جامع.....	۳۳۲
مبحث اول) تحولات قانونی مسئولیت دولت‌ها.....	۳۳۵
مبحث دوم) تکالیف دولت‌ها به جرم انگاری تروریسم در قوانین داخلی.....	۳۳۸
مبحث سوم) تکالیف دولت‌ها در مقابله با تروریسم.....	۳۴۰
الف - شناسایی تکالیف.....	۳۴۱
ب- کمیته ضد تروریسم.....	۳۴۳
۱. تشکیلات و ساختار.....	۳۴۳
۲. نحوه ارائه گزارش دولت‌ها.....	۳۴۳
۳. شناسایی عوامل‌های بین‌المللی: نحوه همکاری.....	۳۴۴
گفتار نهم) قانون‌گذاری ملی و شیوه مقابله با تروریسم.....	۳۴۵
مبحث اول) آلمان.....	۳۴۵
مبحث دوم) استرالیا.....	۳۴۹
مبحث سوم) ایالات متحده آمریکا.....	۳۵۱
مبحث چهارم) فرانسه.....	۳۵۶
مبحث پنجم) کانادا.....	۳۶۰

فصل ششم - رویکرد حقوقی در مقابله با تروریسم

گفتار اول) چارچوب قواعد حقوق بین‌الملل در مبارزه با تروریسم.....	۳۶۵
گفتار دوم) نقایص قواعد حقوق بین‌الملل در مبارزه با تروریسم.....	۳۶۸
مبحث اول) عدم تعریف تروریسم به مثابه یک جرم عمومی.....	۳۶۹
مبحث دوم) قضیه لاکربی به مثابه نقص قواعد حقوق بین‌الملل.....	۳۶۹
گفتار سوم) صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی در تعقیب و مجازات عاملان اقدامات تروریستی.....	۳۷۴
مبحث اول) اقدامات تروریستی: صلاحیت محاکم.....	۳۷۴
مبحث دوم) چارچوب اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی.....	۳۷۵
بند اول: تروریسم.....	۳۷۶
بند دوم: صلاحیت قضایی دیوان کیفری بین‌المللی.....	۳۷۸

الف - دلایل رد تروریسم در ماده ۷.....	۳۷۹
ب - موانع دادرسی.....	۳۸۰
۱. موانع صلاحیتی.....	۳۸۰
۲. مانع تکمیلی بودن.....	۳۸۱
مبحث سوم) تروریسم و اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی: پیشنهادهایی برای اصلاح.....	۳۸۲
گفتار چهارم) امحای بی‌کیفری؛ راهبردی در مبارزه با تروریسم.....	۳۸۷
مبحث اول) پیشینه: چارچوب و تحولات.....	۳۸۷
مبحث دوم) تعاریف و مفاهیم.....	۳۹۰
مبحث سوم) صلاحیت قضایی جهانی و نقش دیوان کیفری بین‌المللی.....	۳۹۱
مبحث چهارم) رابطه با بی‌کیفری اقدامات تروریستی ارتكابی.....	۳۹۹
گفتار پنجم) روند نقش حقوق بین‌الملل در پرتو عدالت کیفری.....	۴۰۱
مبحث اول) چارچوب نظام عدالت کیفری ملی.....	۴۰۳
مبحث دوم) سیاست نوین عدالت کیفری بین‌المللی.....	۴۰۴

بخش دوم

اصول و قواعد مبارزه با تروریسم هسته‌ای

فصل اول - تروریسم و سلاح هسته‌ای

گفتار اول) سلاح‌های هسته‌ای و چالش‌های ناشی از آن.....	۴۰۹
گفتار دوم) خطرات استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، رادیولوژیک، بیولوژیک و شیمیایی.....	۴۱۵
مبحث اول) خطرات یازده‌گانه و راهکارهای پیش‌روی.....	۴۱۵
مبحث دوم) آثار استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، رادیولوژیک، بیولوژیک و شیمیایی (هزینه انسانی).....	۴۱۷
بند اول: استفاده از سلاح‌های هسته‌ای.....	۴۱۷
بند دوم: وسایل هسته‌ای دست‌ساز.....	۴۱۸
بند سوم: استفاده از وسایل رادیولوژیک.....	۴۱۹
بند چهارم: استفاده از عوامل بیولوژیک غیر مسری.....	۴۲۱
بند پنجم: استفاده از عوامل آلوده و سرایت‌پذیر ضد حیوانات و گیاهان.....	۴۲۲

بند ششم: جنگ‌های شیمیایی.....	۴۲۲
بند هفتم: استفاده محدود از سلاح‌های شیمیایی.....	۴۲۳
بند هشتم: استفاده از سلاح‌های شیمیایی جدید.....	۴۲۴
بند نهم: استفاده از عوامل کنترل شورش (ضد شورش).....	۴۲۴
گفتار سوم) کاربرد مواد و سلاح‌های هسته‌ای در ارتکاب اقدامات تروریستی.....	۴۲۶
مبحث اول) گرایش تروریسم به استفاده از سلاح‌های هسته‌ای.....	۴۲۶
مبحث دوم) چگونگی به کارگیری سلاح‌های هسته‌ای علیه تروریست‌ها.....	۴۲۸
مبحث سوم) به کارگیری سلاح‌های هسته‌ای از سوی تروریست‌ها.....	۴۲۹
گفتار چهارم) ارتکاب جرایم ناشی از کاربرد مواد هسته‌ای: تعاریف، اقسام و راهبردهای	
مقابله.....	۴۳۱
مبحث اول) مفهوم ماهیت.....	۴۳۳
مبحث دوم) اقسام و گستره جرایم.....	۴۳۴
مبحث سوم) راهبرد اساسی مقابله با جرایم ناشی از کاربرد مواد هسته‌ای.....	۴۳۴

فصل دوم - ارتکاب اقدام تروریستی در هسته‌ای: اقسام، مصادیق، مراحل، آثار و تبعات

گفتار اول) اقسام و مصادیق.....	۴۳۹
مبحث اول) ساخت و انفجار وسیله هسته‌ای و انفجار.....	۴۳۹
مبحث دوم) سرقت، انحراف یا تحصیل غیر مجاز سلاح‌های هسته‌ای موجود.....	۴۴۳
مبحث سوم) سرقت یا تحصیل غیر مجاز مواد شفافیت در ساخت وسیله هسته‌ای.....	۴۴۶
مبحث چهارم) تخریب یا اختلال در راکتورها یا دیگر تأسیسات هسته‌ای.....	۴۴۹
مبحث پنجم) ساخت و انتشار بمب‌های آلوده.....	۴۵۴
مبحث ششم) تجارت غیرقانونی مواد و وسیله هسته‌ای قابل انتشار.....	۴۶۰
گفتار دوم) مراحل ارتکاب.....	۴۶۳
مبحث اول) بررسی و ارزیابی.....	۴۶۳
بند اول: سرقت مواد هسته‌ای با قابلیت کاربرد در سلاح‌های هسته‌ای.....	۴۶۵
بند دوم: تحصیل مواد هسته‌ای مسروقه با قابلیت کاربرد در سلاح‌های هسته‌ای.....	۴۶۶
بند سوم: قاچاق مواد هسته‌ای به یک مکان امن.....	۴۶۶
بند چهارم: ساخت وسایل هسته‌ای قابل انفجار.....	۴۶۷
بند پنجم: قاچاق وسایل انفجاری هسته‌ای به کشور مقصد.....	۴۶۸
بند ششم: حمل و نقل وسیله انفجاری هسته‌ای به محل مورد نظر.....	۴۶۹

بند هفتم: انفجار وسیله هسته‌ای قابل انفجار.....	۴۶۹
مبحث دوم) ارزیابی مراحل ارتکاب و اقدامات متقابل احتمالی.....	۴۷۰
گفتار سوم) آثار و تبعات.....	۴۷۲
مبحث اول) فیزیکی.....	۴۷۲
مبحث دوم) اقتصادی.....	۴۷۵
مبحث سوم) زیست‌محیطی.....	۴۷۷
مبحث چهارم) سیاسی.....	۴۸۱
مبحث پنجم) روانی یا معنوی.....	۴۸۲

فصل سوم - نخستین تروریسم هسته‌ای در پرتو هتجارها و راهبردهای نظام بین‌المللی

گفتار اول) تحولات نظام بین‌المللی هسته‌ای.....	۴۸۵
گفتار دوم) پیشینه اقدامات جامعه بین‌المللی در شناخت و تبیین تروریسم هسته‌ای.....	۴۸۷
مبحث اول) اقدامات ابتدایی.....	۴۸۷
مبحث دوم) اقدامات نهایی - رایند مذاکرات چندجانبه هنجاری فدراسیون روسیه.....	۴۹۴
مبحث سوم) وضعیت کنونی در یک دهه اخیر: چگونگی وضع، تصویب و اجرا.....	۵۰۲
گفتار سوم) سیاست جنایی تقنینی بین‌المللی پس از تصویب کنوانسیون: اتخاذ و تقویت راهبردهای فنی و حقوقی.....	۵۱۷
گفتار چهارم) تعاریف و مفاهیم.....	۵۲۲

فصل چهارم - مبانی جرم‌انگاری تروریسم هسته‌ای در اسناد بین‌المللی

گفتار اول) سازمان ملل متحد.....	۵۳۳
مبحث اول) مجمع عمومی.....	۵۳۳
بند اول: کنوانسیون‌های بین‌المللی.....	۵۳۳
الف - کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای.....	۵۳۳
ب - کنوانسیون ایمنی هسته‌ای.....	۵۳۴
ج - کنوانسیون بین‌المللی راجع به سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای.....	۵۳۵
۱. ارزیابی مفاد کنوانسیون.....	۵۳۹
۱-۱. دامنه شمول: شروط ویژه و کلیدی.....	۵۴۴
۲-۱. استثنائاتی برای استفاده از کنوانسیون.....	۵۵۱
۳-۱. تعهدات دولت‌های عضو.....	۵۵۵

۱-۳-۱. حمایت از محرمانه بودن اطلاعات.....	۵۵۸
۲-۳-۱. ایجاد و تشکیل حدود اختیارات قانونی: صلاحیت تعقیب ملی.....	۵۵۹
۳-۳-۱. استرداد یا تحت تعقیب قرار دادن.....	۵۶۳
۴-۳-۱. حقوق مجرمان: نحوه رفتار با بازداشت‌شدگان.....	۵۶۵
۵-۳-۱. مدیریت مواد هسته‌ای و وسایل رادیواکتیو یا تأسیسات هسته‌ای:	
..... معیارهای حمایتی.....	۵۷۱
۱-۵-۳-۱. اقدامات مربوط به توقیف و ضبط مواد رادیواکتیو.....	۵۷۱
۲-۵-۳-۱. اتخاذ تدابیر امنیتی در خصوص وسایل یا موضوعات جرم.....	
.....	۵۷۲
۶-۳-۱. نحو همکاری دولت‌ها با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی.....	۵۷۳
۴-۳-۱. اختیارات نهایی.....	۵۷۳
۱-۴-۱. ا. و فصل اختلافات.....	۵۷۳
۴-۳-۱. ب. نظارت و تصویب.....	۵۷۴
۴-۴-۱. ا. اعلام الاحوال شدن.....	۵۷۵
۴-۴-۱. ب. اطلاعات اضافی: اضافه کردن الحاقیه و خروج از کنوانسیون.....	۵۷۵
۵-۴-۱. نظارت.....	۵۷۶
۲. دورنمای اجرای کنوانسیون.....	۵۷۷
۳. کنوانسیون: مرز نوین حقوق بین‌الملل هسته‌ای یا یک سند خاص حقوق	
بین‌الملل کیفری.....	۵۷۹
د - پیش‌نویس کنوانسیون جامع مقابله با تروریسم بین‌المللی.....	۵۸۱
بند دوم: اعلامیه‌ها و قطعنامه‌ها.....	۵۸۹
الف - قطعنامه ۵۶/۵۴T.....	۵۹۰
ب - قطعنامه ۵۷/۸۳.....	۵۹۰
ج - قطعنامه ۵۸/۴۸.....	۵۹۲
د - قطعنامه ۶۰/۷۳.....	۵۹۲
ه - قطعنامه ۶۰/۷۸.....	۵۹۳
مبحث دوم) شورای امنیت.....	۵۹۴
بند اول: قطعنامه ۱۳۷۳.....	۵۹۶
بند دوم: قطعنامه ۱۵۴۰.....	۵۹۷
بند سوم: قطعنامه ۱۶۷۳.....	۶۰۲
بند چهارم: قطعنامه ۱۸۱۰.....	۶۰۳

- بند پنجم: قطعنامه ۱۸۸۷ ۶۰۴
 مبحث سوم) آژانس بین‌المللی انرژی اتمی ۶۰۸
 گفتار دوم) سازمان‌های منطقه‌ای ۶۱۱

فصل پنجم - اقدامات کنش‌گرایانه در مبارزه با تروریسم هسته‌ای

- گفتار اول) تهدیدها، چالش‌ها و راهبردها ۶۱۳
 گفتار دوم) راهبردهای ملی ۶۲۰
 مبحث اول) ردیابی و کشف مواد و سلاح‌های هسته‌ای ۶۲۰
 مبحث دوم) مهاجرت و کنترل‌های مرزی ۶۲۱
 مبحث سوم) کنترل و محافظت از سلاح‌های هسته‌ای ۶۲۲
 مبحث چهارم) محافظت فیزیکی از مواد هسته‌ای ۶۲۳
 مبحث پنجم) امنیت ایستگاه هسته‌ای ۶۳۰
 مبحث ششم) بررسی توانایی بل اعتماد ۶۳۸
 مبحث هفتم) کنترل و حاکمیت مواد هسته‌ای ۶۴۰
 مبحث هشتم) حمل و نقل مواد هسته‌ای: معیارها و ضوابط ۶۴۱
 مبحث نهم) پسماندهای رادیواکتیو: نگهداری و امحای آنها ۶۴۲
 بند اول: چگونگی نگهداری ۶۴۲
 بند دوم: روش‌های امحای ۶۴۵
 مبحث دهم) جمع‌آوری اطلاعات ۶۴۷
 گفتار سوم) راهبردهای بین‌المللی ۶۴۸
 مبحث اول) همکاری دوجانبه: ابتکار جهانی ایالات متحده و روسیه ۶۴۸
 بند اول: پیش از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ ۶۴۸
 بند دوم: پس از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ ۶۴۹
 مبحث دوم) همکاری چندجانبه ۶۵۳
 بند اول: سازمان ملل متحد ۶۵۴
 بند دوم: آژانس بین‌المللی انرژی اتمی ۶۵۵
 بند سوم: طرح جهانی مبارزه با تروریسم هسته‌ای ۶۶۲
 گفتار چهارم) موانع همکاری ۶۶۴

فصل ششم - بازیگران غیردولتی و نحوه مقابله با آنها

گفتار اول) درآمد.....	۶۶۷
گفتار دوم) افزایش نقش بازیگران.....	۶۷۱
گفتار سوم) مواد شکافت پذیر و بازیگران غیردولتی.....	۶۷۲
گفتار چهارم) در کنار هم قرار دادن حامیان دولتی و امنیت هسته ای.....	۶۷۴
گفتار پنجم) درک انگیزه ها و جاه طلبی ها.....	۶۷۶
گفتار ششم) کاهش راز زدایی هسته ای.....	۶۷۹

فصل هفتم - تقویت امنیت هسته ای

گفتار اول) برآیند.....	۶۸۷
گفتار دوم) بستن بین ای تسلیحات.....	۶۹۰
گفتار سوم) سرک برد هسته ای: چالش ها و تهدیدهای پیش روی.....	۶۹۰
گفتار چهارم) تهدیدیه اجرای راه های انتشار رادیولوژیک مواد هسته ای.....	۶۹۲
گفتار پنجم) همکاری های بین المللی و امنیت استانداردها برای بهبود امنیت.....	۶۹۵
گفتار ششم) چشم انداز: جهان با من و تأسیسات هسته ای ایمن.....	۶۹۹
مبحث اول) اتخاذ و اجرای اقدامات تقویت برای ارتقای امنیت تأسیسات خاص و	
ممانعت از قاچاق هسته ای.....	۷۰۱
مبحث دوم) چگونگی تقویت استانداردهای ایمنی ملی و بین المللی.....	۷۰۵
بند اول: استانداردها و مقررات ملی.....	۷۰۶
بند دوم: موافقتنامه ها و توصیه های بین المللی.....	۷۰۶
مبحث سوم) شفافیت.....	۷۱۱
گفتار هفتم) بازنگری در تهدیدات طراحی مینا.....	۷۱۳
گفتار هشتم) اثرات حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ بر آینده انرژی هسته ای.....	۷۱۴
گفتار نهم) آمادگی برای جهانی نوین.....	۷۱۵

فصل هشتم - ارتقای امنیت هسته ای

در پرتو معیارهای حفاظتی آژانس بین المللی انرژی اتمی

گفتار اول) طرح اقدام امنیت هسته ای ۲۰۰۶-۲۰۰۹.....	۷۱۷
مبحث اول) امنیت هسته ای.....	۷۱۹
مبحث دوم) گروه مشاور امنیت هسته ای.....	۷۲۰

۷۲۰	مبحث سوم) اجرای طرح اقدام امنیت هسته‌ای (۲۰۰۵-۲۰۰۲).....
۷۲۱	بند اول: پیشرفت در اجرا.....
۷۲۲	بند دوم: همکاری و هماهنگی در سطح بین‌المللی.....
۷۲۳	مبحث چهارم) اسناد بین‌المللی.....
۷۲۴	مبحث پنجم) طرح امنیت هسته‌ای سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۰۹.....
۷۲۵	بند اول: مبانی.....
۷۲۶	بند دوم: ساختار.....
۷۲۷	بند سوم: اقدامات و فعالیت‌ها.....
۷۲۷	الف - بررسی، تحلیل و هماهنگ سازی نیازها.....
۷۲۸	ب - انگیزه.....
۷۲۹	ج - شناسایی و واکنش.....
۷۲۹	مبحث ششم) اقدامات حمایتی در ارتقای امنیت هسته‌ای.....
۷۳۱	گفتار دوم) معیارهای امنیت هسته‌ای، حفاظتی در مبارزه با تروریسم هسته‌ای.....
۷۳۱	مبحث اول) تهدید خطرات آسیب‌پذیری‌ها.....
۷۳۱	بند اول: تهدیدها.....
۷۳۲	بند دوم: خطرها و آسیب‌پذیری.....
۷۳۳	مبحث دوم) نظام بین‌المللی امنیت هسته‌ای.....
۷۳۴	بند اول: اسناد حقوقی الزام‌آور و غیر الزام‌آور.....
۷۳۶	بند دوم: راهنمای امنیت هسته‌ای.....
۷۳۷	مبحث سوم) همکاری ملی: مساعدت به کشورها در تلاش برای بازسازی امنیتی و ارائه راهکارها.....
۷۳۹	مبحث چهارم) طرح‌های تلفیقی حمایت از امنیت هسته‌ای.....
۷۳۹	مبحث پنجم) همکاری بین‌المللی.....
۷۳۹	بند اول: سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای.....
۷۴۰	بند دوم: مشارکت جهانی.....
۷۴۱	بند سوم: راهبرد اتحادیه اروپا علیه گسترش سلاح‌های کشتار جمعی.....
۷۴۲	بند چهارم) مشارکت در امنیت رادیولوژیک.....
۷۴۲	بند پنجم: روندها.....
۷۴۵	کتابنامه.....

پیشگفتار

اگر انسان می‌خواست صبر کند تا کناری را آن‌قدر خوب
انجام دهد تا هیچ‌کس نتواند اشتباهی در آن بیابد، هرگز
دست به انجام آن نمی‌زد.

«کاردینال نیومن»

آنچه در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است، بررسی و ارزیابی اقدامات نظام
بین‌المللی در مواجهه با مناسبات و اشکال گوناگون تروریسم می‌باشد. از اینرو، سعی بر آن شده
تا با ارائه تحلیلی از اقدامات کنشی و واکنشی نظام بین‌المللی در مبارزه با تروریسم به ویژه
تروریسم هسته‌ای، نگاه راهبردی‌های موجود در این زمینه آشکار گردد. امید که انتشار این
پژوهش آغازگر راه بی‌پایانی که پژوهشگران، اساتید و به ویژه دانشجویان مقاطع دکتری
و کارشناسی ارشد رشته‌های حقوق بین‌الملل و حقوق کیفری در این عرصه باشند.
البته واجب است از کلیه اساتید، محققان و فضلا که با همکاری‌ها، عنایات بی‌شائبه و ارائه
رهنمودهای ارزنده در به سامان رساندن این کتاب مساعدت نموده‌اند، مراتب سپاسگذاری
را ابراز داریم؛ چرا که ارائه نقطه نظرات ایشان، شک موجب ارتقای سطح کیفی این پژوهش
بوده است. مع‌هذا، بدین‌وسیله با کمال افتخار، نهایت سپاس امتنان را صمیمانه از آقایان
دکتر علی‌حسین نجفی‌ابرنادآبادی، دکتر جعفر کوشا، دکتر یزدان زمانی، دکتر فرشید
نمائیاتی، دکتر نادر ساعد و دکتر سبحان طیبی ابراز می‌داریم.
در انتها، از جناب آقای حسن سمیعان مدیریت محترم انتشارات داماد بستر به جهت
همراهی و مساعدت در چاپ و انتشار این کتاب، قدردانی می‌گردد.

و توفیق از خداوند است

شهلا معظمی - پیمان نمایان

تهران - زمستان ۱۳۹۲ خورشیدی

www.ketab.ir

مقدمه

تروریسم یکی از اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین چالش‌های نظام بین‌المللی و دهشتناک‌ترین تهدید علیه حقوق و آزادی‌های اساسی ملت‌ها است. در عصر ما، تروریسم از تهدیدی ملی به تهدیدی بین‌المللی و جهانی مبدل گشته و هراس آن وجود دارد که با گسترش آن صلح و امنیت بین‌المللی به مخاطره افتد. به علاوه تروریسم یکی از معضلات بسیار مهم و چالش‌بر انگیز دنیای امروز است که موجب جریحه‌دار شدن وجدان انسانی، اخلاق، احساسات فردی و عمومی می‌شود.^۱ آنچه در این میان در درجه اول اهمیت قرار می‌گیرد، اتخاذ سیاست کیفری اصولی در مواجهه با تهدید ناشی از تروریسم است. از این حیث، کنترل اعمال تروریستی به جهت فقدان شناخت کافی از حیث ماهیت و همچنین نتایج ناشی از عدم ارائه تعریفی حقوقی و مورد پذیرش جناح بین‌الملل دشوار به نظر می‌رسد. بنابراین، لازم است اولاً دولت‌ها برای پیشگیری و مبارزه اثربخش در مواجهه با تروریسم در قوانینی داخلی خود تدابیر جدید را اتخاذ نمایند، ثانیاً برای مقابله شمره‌شمار تروریسم بدون تنظیم زیر بنای بین‌المللی قانونمند آن و اجتناب از «سیاست استاندارد دوگانه»^۲ تروریستی انکارناپذیر است.^۳

مطابق تحلیل‌های ارائه شده، هنوز بحث واحد جهانی از تروریسم وجود نداشته و همین

۱. ر.ک: سیامک کرم‌زاده، «کنوانسیون‌های ضد تروریسم»، مسائل صلاحیت دولت‌ها در تعقیب و مجازات متهمان به اوتکاب اعمال تروریستی، نامه مفید، سال هشتم، شماره ۳۳، بهمن ۱۳۸۱، ص ۷۲ و دیدخت صادقی‌حقیقی، «نهضت‌های رهایی‌بخش ملی و تروریسم بین‌المللی از دید حقوق بین‌الملل»، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال هیجدهم، شماره ۲۰۵-۲۰۶، مهر ۱۳۸۱، ص ۳۰.

2. Dual Standards Policy

۳. در این خصوص می‌توان به پیشنهاد «اولگ خلویوستوف» یکی از کارشناسان بین‌المللی امنیت ملی و بین‌المللی روسیه عتایت داشت، وی اظهار نمود: «مجموعه قوانین و مقررات ویژه برای سیاست قانونی دولت‌ها در این زمینه تهیه و تنظیم شده و به پارلمان‌های یک‌سری دولت‌ها پیشنهاد ورود که قوانین خود را در مورد مبارزه با تروریسم بین‌المللی، جنایات فرامرزی و جرائم کیفری مرتبط به صورت یکسان درآورند» البته به نظر می‌رسد که منظور از این اظهارات هماهنگی بین‌المللی مقررات دولت‌ها از حیث محتوی و اشکال فنی و حقوقی می‌باشد. با این وجود این امر امکان خواهد داد که نسبت به تهدیدات تروریسم صرف‌نظر از اینکه در چه کشوری بروز پیدا کند، واکنش مؤثری نشان داده شود. بر این اساس لزوم طراحی و تدوین یک قانون نمونه و استاندارد در خصوص مبارزه با تروریسم جنبه مبرم پیدا کرده است.

سبب شده که تاکنون هیچ سیاست واحدی برای مبارزه با آن اتخاذ نشود. در نتیجه اقدامات ضد تروریستی محکوم به شکست و بعضاً به دلیل دوگانه بودن تدابیر نسبت به تروریسم، خود جزئی از اقدامات تروریستی انگاشته می‌شود. بنابراین، لزوم طراحی و تدوین قانون نمونه و استاندارد در این خصوص ضرورت مبرم یافته و حقوق بین‌الملل در این عرصه موظف است مقررات جامع و شفاف را تدوین و در عرصه بین‌المللی تصویب نماید، اما این امر محتاج تشکیل و تقویت ارگان‌های بین‌المللی است. البته ذکر این نکته حائز اهمیت بوده که انجام اقدامات مذکور به تنهایی موجب جلوگیری و مبارزه با رشد و توسعه روز افزون اعمال تروریستی نخواهد بود، بلکه پیوستن دولت‌ها به مقررات بین‌المللی و انعکاس آنها در قوانین داخلی از اقدامات ضروری است.

در صورتی که پیشرفت و فناوری پیشرفته، دیگر تروریسم در مرزهای ملی و منطقه‌ای محصور نمی‌اند. تروریست‌ها همگام با روند جهانی شدن پیشرفت کرده‌اند، اما هرگز در قید و بندهای بین‌المللی نمانده‌اند. از آن گرفتار نشده‌اند. از آنجا که تروریست‌ها به بازیگرانی در عرصه بین‌المللی مبدل شده‌اند، می‌توانند تقریباً هر جا که بخواهند اقدامات تروریستی خود را ساماندهی کرده و به اجرا گذارند. هیچ منطقه، دولت یا ملتی از اقدامات آن‌ها مصون نمی‌ماند. گروه‌های تروریستی با تغییر روی گوناگون دست به عملیات تروریستی می‌زنند و نگرانی از احتمال وقوع این‌گونه عملیات زایل نمی‌شود که تروریست‌ها از تسلیحات هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیک استفاده کنند.

شایان ذکر است که اکثر گروه‌های تروریست جهان، در پی کسب خواسته‌های سیاسی ملی عادی و خاصی هستند. اغلب هدف اصلی آنها تغییر نظام سیاسی منطقه‌ای است. به عنوان نمونه، در اسپانیا «فرقه جدایی طلبان باسک»^۲ از سال ۱۹۵۹ به خشونت‌های تروریستی متعددی در شمال اسپانیا و جنوب فرانسه مبادرت نمود. به رغم اینکه گروه‌هایی

1. Alexander, et al., *Super Terrorism: Biological and Nuclear*, New York: Transnational Publisher, 2001, p. 2.

۲. این فرقه در سال ۱۹۵۹ بنیان نهاده شد که هدف از ایجاد آن تشکیل سرزمین ملی و مبتنی بر اصول مارکسیسم در استان‌های شمال اسپانیا (ویزکایا، گویی پوکوا، آلاوا و ناوارا) استان‌های جنوب غربی فرانسه (لابورد، باس - ناوارا و سوله) بود. از جمله فعالیت‌های این فرقه می‌توان به بمب‌گذاری و سوء قصد به جان مقامات دولتی اسپانیا به ویژه نیروهای نظامی و امنیتی، سیاست‌مداران و شخصیت‌های قضایی اشاره نمود. از آغاز اقدامات مجرمانه که به دهه شصت میلادی برمی‌گردد، تا کنون بیش از هشتصد نفر را به کام مرگ کشانده است. لازم به ذکر است هزینه‌های مالی این فرقه از طریق آدم‌ربایی، سرقت و اخاذی تأمین می‌گردد.

همانند جدایی طلبان باسک دارای سلاح هسته‌ای می‌باشند، اما به نظر می‌رسد که از این سلاح‌ها استفاده نخواهند کرد. در واقع تعداد معدودی از گروه‌های تروریستی وجود دارند که به دنبال استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، شیمیایی یا بیولوژیک کاربردی هستند.^۱

وقوع سه حادثه تروریستی از سال ۱۹۹۵ تا سال ۲۰۰۶ (از جمله حملات «آتموم شین‌ریکیو» در سال ۱۹۹۵ در توکیو، حملات تروریستی سال ۲۰۰۱ در نیویورک و مسمومیت «الکساندر والتروویچ لتوینکو»^۲ در لندن با استفاده از پلوتونیوم - ۲۱۰ در سال ۲۰۰۶) مزید خطر آمیختگی تروریست‌ها به ادوات، مواد، یا سلاح‌های دارای قابلیت کشتار جمعی می‌باشند. این حوادث نشانگر دشواری مقابله با اعمال تروریستی بوده که با چنین سلاح‌ها یا ادواتی صورت می‌پذیرند. البته معروف‌ترین نمونه حمله تروریستی با سلاح کشتار جمعی در سال ۱۹۹۵ در توکیو در ۲۱ مارس در یک صبح اوایل مارس ۱۹۹۵، «آتموم شین‌ریکیو»^۳ حداقل در چهار قطار متر از یک سارین استفاده نمودند. مسافرانی که در خط «هیبا»^۴ و دو خط دیگر متروی توکیو سفر می‌کردند، در معرض این گاز قرار گرفتند. اگر چه در این واقعه تنها چند نفر کشته شدند، اما این حملات موجب نگرانی فزاینده‌ای شد که آنها حاکی از احتمال وقوع حملات تروریستی بسیار هولناک‌تر بوده هستند. از نظر روان‌شناختی، حمله شیمیایی نسبتاً ناموفق در ژاپن، بایستی با توجه به پیشینه حمله تروریستی در مادرید اسپانیا، مدنظر قرار گیرد.

1. See: JE Waeckerle, "Domestic Preparedness for Events Involving Weapons of Mass Destruction", JAMA, 2000, No. 283, pp. 252-254, <http://jama.ama-assn.org/cgi/content/extract/283/2/252> (accessed December 2, 2007).

۲. الکساندر والتروویچ لتوینکو مأمور سابق سازمان امنیت روسیه بود که تا قائم مقامی بخش هفتم در آن سازمان ترفیع یافت. وی پس از حضور در یک نشست امنیتی در سال ۱۹۹۸ از سازمان اخراج شد؛ چرا که به همراه چند تن از مأموران سازمان امنیت ملی روسیه به صدور فرمان قتل و ربودن تعدادی از شخصیت‌های عالی‌رتبه شده بود. همچنین در مارس همان سال به اتهام تجاوز از اختیارات کاری‌اش دستگیر و در نوامبر سال ۱۹۹۹ تیرنه گردید، اما قبل از اتمامات وارده مجدداً دستگیر شد. در همین حال در پی آغاز تحقیقات، به همراه همسرش به انگلستان فراری و در آنجا پناهنده سیاسی شد و پس از تکمیل تحقیقات در سال ۲۰۰۲ به طور غیابی به سه سال زندان محبس محکوم گردید. با این حال در طول اقامت در لندن کتابهای متعددی را تألیف نمود که در آن سازمان اطلاعاتی روسیه را متهم به بمب‌گذاری در آپارتمان روسی و دیگر اعمال تروریستی برای به قدرت رسیدن ولادیمیر پوتین کرد. معذالک، در اول نوامبر ۲۰۰۶ وی به طور ناگهانی بیمار و در بیمارستان بستری شد که سه هفته بعد در اثر مسمومیت با پلوتونیوم - ۲۱۰ جان خود را از دست داد. از این‌رو به زعم پزشکان متخصص قتل لتوینکو، نقطه عطف در آغاز عصر تروریسم هسته‌ای می‌باشد.

3. Aum Sinrikyo

4. Hibuya

القاعده یا هر گروه افراطی مرتبط دیگر با آن، بالقوه توانایی یک حمله فاجعه‌آمیز را دارند و در این بین هولناک‌ترین سناریو، یک حمله هسته‌ای است.

با این حال کوشش می‌شود به طور خلاصه مراتبی در ذیل به عنوان تحلیلی منطقی از خطرات و تهدیدات ناشی از ارتکاب اعمال تروریستی هسته‌ای ارائه گردد؛

در ابتدا به نظر می‌رسد که انفجار یک سلاح هسته‌ای توسط تروریست‌ها یک واقعه محتمل نیست. به رغم امنیت ضعیف در اتحاد شوروی سابق هیچ موردی گزارش نشده که یک گروه تروریستی متادیر کافی از «مواد شکافت‌پذیر»^۱ برای ساخت حتی یک سلاح با توان هسته‌ای را کسب کرده باشد. مقادیر مواد دارای کاربرد در سلاح‌های هسته‌ای که در مرزها یا در عملیات‌های مجرمانه کشف و ضبط شده بسیار کمتر از آنهایی است که برای ساخت چنین سلاحی مورد نیاز است. هرچند غیر ممکن نیست که یک گروه تروریستی بتواند دانش فنی و تجهیزات لازم برای ساخت یک سلاح هسته‌ای را جمع‌آوری کند، به ویژه هنگامی که ترکیب و میزان دقیق مواد شکافت‌پذیر غیرقابل پیش‌بینی است، اما احتمال آن بسیار ناچیز است.^۲

دوم اینکه، در خصوص اینکه سلاح‌های هسته‌ای مفقود شده یا به سرقت رفته‌اند یا به هر طریق دیگر از اتحاد شوروی سرچشمه می‌شوند، شواهد واقعی وجود ندارد. حتی اگر چنین موردی صحیح باشد اجزای آنها باید از هم جدا شوند. به هر حال وضعیت امنیتی ضعیف در کل تأسیسات هسته‌ای منطقه موجب نگرانی جدی است. این به ویژه در خصوص سلاح‌های هسته‌ای تاکتیکی (در مقابل تسلیحات راهبردی) و منابع تشعشعات به جز آن‌هایی که در کلاهک‌ها وجود دارند. همچنین خطری وجود دارد که به نظر می‌رسد تاکنون تحقق نیافته و آن در خصوص نیروهای انسانی مازاد تأسیسات هسته‌ای است. دانش و مهارت خویش را به

۱. فرهنگ‌نامه تخصصی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی «مواد شکافت‌پذیر» را بدین شرح تعریف نموده است: «به طور کلی مواد شکافت‌پذیر به یک یا ترکیبی از ایزوتوپ‌ها گفته می‌شود که توان شکافت هسته‌ای را دارد. این در حالی است که برخی از این مواد توانایی شکافت را صرفاً از طریق نوترون‌های سریع دارند. به علاوه، ایزوتوپ‌هایی که از طریق نوترون شکافت‌پذیر می‌شوند، به طور معمول به عنوان مواد شکافت‌پذیر یا ایزوتوپ‌های شکافت‌پذیر مورد اشاره قرار می‌گیرند. به نقل از: صالح رضایی پیش رباط، «بررسی جنبه‌های حقوقی محدودیت‌های حاکم بر تجارت بین‌المللی کالاهای هسته‌ای»، مجموعه مقالات همایش ملی چشم‌انداز خلع سلاح و کنترل تسلیحات، کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی دانشگاه شهید بهشتی و دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، چاپ اول، ص ۸۹.

2. Robin Frost, "Nuclear Terrorism Post-9/11: Assessing the Risks", *Global Society*, Vol. 18, No. 4, October 2004, pp. 419-422.

دولت‌های باغی و تروریست‌ها انتقاله می‌دهند.^۱

گسترش این گونه اقدامات به‌ویژه در نیمه دوم قرن بیستم، جامعه بین‌المللی را وادار ساخته، تا اقداماتی برای حل این معضل جهانی صورت دهد. به علاوه، لزوم به کارگیری حداکثر تلاش جهت پیش‌گیری از وقوع چنین اقداماتی و به منظور اتخاذ تمهیدات لازم برای تأمین امنیت بین‌المللی، جامعه جهانی را بر آن نمود تا درصدد اتخاذ «سیاست کیفری اصولی و مبتنا» در این زمینه برآید. البته سازمان‌های بین‌المللی با همکاری دولت‌ها در این رابطه سکوت اختیار نکرده و معاهدات، قطعنامه‌ها و نظریه‌های مشورتی گوناگونی را به تصویب رسانده‌اند؛ هر چند با گسترش این اعمال، ضرورت اتخاذ تدابیر مؤثر و راهگشا به سهولت احساس می‌گردد. بر همین اساس از جمله تلاش‌های جامعه بین‌المللی در زمینه مواجهه با ابعاد و ظواهر گوناگون تروریسم، تصویب کنوانسیون‌ها بین کشورهای عضو تروریسم از سوی مجامع بین‌المللی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای می‌باشند که مؤید نگرانی‌های ناشی از گسترش فزاینده اقدامات تروریستی به ویژه با استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی در سطح گسترده بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی است.^۲

یکی از چالش‌برانگیزترین اقدامات تروریستی که در قرن حاضر با استفاده از مدرن‌ترین سلاح‌های کشتار جمعی ارتکاب شده، «تروریسم هسته‌ای» می‌باشد. از اینرو، بی‌گمان سایه شوم تروریسم هسته‌ای امروزه بسیار بیشتر از سایر انواع آن، قیل احساس می‌شود، چرا که عناصر بنیادگرا و نظم‌ستیز بین‌المللی از قدرت این ابزار آگاه‌تر و درصدد به دست آوردن آن به عنوان عامل مهم بازدارنده و حتی انتحاری و انجام حملات علیه اهداف و دشمنان خود هستند. از آنجا که گروه‌های تروریستی نسبت به دولتها در موضع ضعف قرار دارند احتمال به کارگیری این نوع تروریسم از سوی آنان به شدت روبه افزایش است. در این میان، کافی است نگاهی به فعالیت گروه بنیادگرای القاعده داشته باشیم. در واقع نگاه القاعده و سایر تروریست‌ان به امور جهان، نگاهی پیرآمده از تفسیرهای خاص ارتدکسی و بنیادگرایانه است.^۳

تروریسم هسته‌ای جدیدترین و خطرناک‌ترین شکل تروریسم بوده و به زودی به آنکه هنوز

۱. ر.ک: ریچارد شالت و راس مارگولایز، «فریب تاکتیکی و غافلگیری راهبردی در عملیات القاعده»، ترجمه لیلا امیرخانی‌فراهانی، فصلنامه پدافند غیرعامل، سال اول، شماره ۱، ۱۳۸۸، صص ۱۸۰-۱۸۱.

۲. در این خصوص، ر.ک: جعفر کوشا و پیمان نمایان، «جایگاه اعمال تروریستی در پرتو حقوق بین‌الملل کیفری»، فصلنامه حقوق (مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران)، شماره ۳، پائیز ۱۳۸۷، صص ۲۴۸-۲۴۶.

۳. ر.ک: پیمان نمایان، حقوق بین‌الملل کیفری: چالش‌ها، هنجارها و راهبردهای مبارزه با تروریسم، تهران: انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ اول، ۱۳۹۱.

سایه شوم آن بر پیکره جامعه انسانی و همچنین دولت‌ها سنگینی نمی‌کند، اما احتمال وقوع آن موجب نگرانی جامعه جهانی شده است. به عبارت دیگر، تروریسم هسته‌ای، چهره‌ای نویت از شکل تروریسم بوده و احتمال ارتکاب آن، موجبات نگرانی فزاینده جامعه جهانی را فراهم نموده است. چنانکه اسناد صادره از سوی سازمان ملل متحد و نهادهای ذیربط، مؤید نگرانی شدید جامعه جهانی از گسترش تروریسم و دستیابی تروریست‌ها به سلاح‌های هسته‌ای می‌باشند. این نگرانی به گونه‌ای می‌باشد که دبیرکل وقت سازمان ملل متحد ضمن ابراز سخنرانی در اکتبر ۲۰۰۱، آخرین گزارش خویش را در سال ۲۰۰۵ راجع به اقدامات تروریستی هسته‌ای ارائه و آن را تهدیدی جدی علیه نظام بین‌المللی خواند؛ که در ادامه اقدامات مذکور را چالش آینده جامعه بین‌المللی عنوان نمود. به علاوه، نگرانی فزاینده‌ای که در خصوص ارتکاب اعمال تروریستی هسته‌ای وجود دارد، توجهات را به سوی امنیت سلاح‌های هسته‌ای، پلوتونیوم، ایزوتوپ‌های قابل استفاده در سلاح‌های هسته‌ای، مواد رادیو اکتیو با غلظت پائین‌تر و تأسیسات هسته‌ای معطوف ساخته است.

وجود نگرانی‌های مذکور موجب گردید تا جامعه بین‌المللی جهت سرکوب تروریسم هسته‌ای سیاست‌هایی را اتخاذ نماید. البته ایزده معاهداتی راجع به سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای به سال ۱۹۹۰ و پس از گسترش نگرانی‌ها در خصوص تهدیدات تروریستی ناشی از به کارگیری مواد هسته‌ای و پرتوزا بررسی گردید. براین به طور کلی افزایش نگرانی پس از جنگ سرد در مورد تروریسم و به ویژه تروریسمی که از سلاح‌های هسته‌ای، رادیولوژیک، شیمیایی و بیولوژیک استفاده می‌کند موجب گردید تا مجمع عمومی با صدور قطعنامه ۲۱۰/۵۱ در دسامبر ۱۹۹۶ برای سرکوب اقدامات تروریسم هسته‌ای کمیته خاص را ایجاد نماید.^۲ از اینرو، در کنار کلیه اسناد و معاهدات بین‌المللی مقابله با تروریسم، مجمع عمومی سازمان ملل متحد در راستای رسالت خود «کنوانسیون بین‌المللی راجع به سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای» را در سال ۲۰۰۵ به تصویب رساند. از اینرو، رویکرد جامعه بین‌کنوانسیون درصدد است با توسعه و گسترش همکاری‌های بین‌المللی برای مقابله با اقدامات تروریستی هسته‌ای، چارچوبی جهت اعمال راهبردهای ملی و منطقه‌ای دولت‌ها باشد.

۱. پیمان نمایان، کنوانسیون بین‌المللی سرکوب تروریسم هسته‌ای، تهران: انتشارات دفتر مطالعات

بین‌المللی مبارزه با تروریسم دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، صص ۴۳-۴۱.

2. See: Gordon D. Christensen, "Biological Terrorism: Effects, Toxicity, and Effectiveness", in: *Science and Technology of Terrorism and Counterterrorism*, Edited by Tushar K. Ghosh, Mark A. Prelas, Daibir S. Viswanath and Sudarshan K. Loyalka, CRC Press Taylor & Francis Group, Second Edition, 2010, pp. 52-75.

در نهایت تأکید می‌گردد امروزه، راه حل اصلی پیشگیری از یک فاجعه هسته‌ای، اتخاذ و اعمال راهبردهای پیشگیرانه و سرکوبگرانه در تحصیل هرگونه وسایل هسته‌ای یا مواد شکافت‌پذیر توسط تروریست‌ها برای ساخت یک سلاح هسته‌ای بومی زیرزمینی است. هیچ کس نمی‌داند چگونه گروه‌های تروریستی و دولتها با یکدیگر رابطه دارند و نگرانی راجع به همکاری آنها با یکدیگر صرفاً در ارتباط با کشورهایی که نامشان در فهرست دولت‌های حامی تروریسم قرار دارد مطرح نیست، بلکه این مسأله در خصوص دیگر کشورهایی که می‌خواهند به یک قدرت دارای سلاح‌های هسته‌ای مبدل شوند نیز مصداق دارد.^۱ افزون بر این، برخی از صاحب‌نظران اذعان دارند مطلوب‌ترین راه مقابله با تروریسم هسته‌ای، خلع سلاح و کنترل دقیق تسلیحات می‌باشد؛ هر چند که این دیدگاه به سهولت قابل رد است، اما تنها ناظر به کاهش تهدیدات می‌باشد. از یککاب تروریسم هسته‌ای است. بنابراین در صورتی که مواد و فناوری هسته‌ای وند به گسترش داشته باشد، محتمل خواهد بود که تروریست‌ها به آن مواد دست یافته و به جهت نیل به اهداف خویش از آن استفاده خواهند کرد. از اینرو، می‌توان نتیجه گرفت که بهترین راه مقابله با تروریسم هسته‌ای، کوشش‌های جامعه جهانی است که با نظارت دقیق سازمان ملل متحد به منظور کاهش و نظارت بر حمل و نقل مواد هسته‌ای و سلاح‌های گوناگون صورت می‌گیرد.^۲

1. Ewe Macaskill & Ian Traynor, "Saudis Consider Nuclear Bomb", *The Guardian*, Sept. 18, 2003, available at http://www.guardian.co.uk/saudi/story/0,11599,1044402,00_4.html (last visited Apr. 8, 2005); see also: NATLRES; COUNCIL OF THE NATL ACAD., MAKING THE NATION SAFER: THE ROLE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY IN COUNTERING TERRORISM 39 (Nation Academy of Sciences ed., THE National Academy Press 2002) [hereinafter NATION SAFER], available at <http://www.nap.edu/html/stct> (last visited Apr. 8, 2005).

2. See: NATION SAFER, *supra* note 110, at 40.

۳. ر.ک: حسن سواری، «نگاه هژمونیک به موضوع خلع سلاح در منشور با تأکید بر نقش‌آفرینی ارکان سازمان ملل متحد»، در: جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل در قرن بیست و یکم (مجموعه مقالات اهدایی به استاد دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی)، به‌اهتمام سیدقاسم زمانی، انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش، چاپ اول، ۱۳۹۲، صص ۴۲۸-۴۲۵.